

ВІДЗИВ

офіційного опонента на дисертаційну роботу “Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями у навчально-виховному процесі” Баклаженко Євгенії Вікторівни, представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Думка видатного німецького громадського діяча і освітнього реформатора В.Гумбольдта про діяльнісну сутність людини, яка зумовлена фундаментальною потребою індивіда в максимально можливому розкритті власних потенцій, що реалізуються лише в процесі діяльнісного їх обміну з іншими індивідами як рівними собі і, безумовно, цінними для творення своєрідності. Цитацію фундаторів ідей співробітництва в педагогіці можна продовжити висловлюванням С.Соловейчика про те, що педагогіка опікується питаннями співробітництва з частиною людства, яка називається “діти”. Сьогодні питання предмету співробітництва учителя і учнів набуває переосмислення у вимірах цивілізаційних викликів, коли знецінюється життя людини і її праця, руйнується її соціальна природа у тому числі й через переформування багаторівневих системних зв'язків усіх інститутів освіти людини.

Сучасні законотворці України, вивчаючи проблеми освіти і науки зазначають про те, що вітчизняна освітня система має істотний потенціал для забезпечення необхідної української модернізації адекватним людським капіталом. Разом із цим, його реалізації в системі освіти перешкоджає домінування влади персоналу над ідеологією дружнього партнерства з дітьми. Таке становище, про яке заявлено в матеріалах парламентських слухань у Верховній Раді України (23 жовтня 2013 р.), сприяє формуванню світогляду з елементами соціальної пасивності, неприйняття інакомислення, максимізації особистої корисності, нерозумінню самоцінності праці тощо [Доступність та якість загальної середньої освіти: стан і шляхи поліпшення: матер. парламентських слухань у Верховній Раді України / Верховна Рада України. – К. : Парламентське видавництво, 2014. – 264 с.]/.

Освітня реальність професійної підготовки майбутніх вчителів, зумовлена завданнями імплементації закону України “Про вищу освіту”, демонструє актуалізацію оновлення гуманітарних і праксіологічних цінностей професійної педагогічної освіти, які орієнтують її зміст на забезпечення соціокультурних очікувань щодо компетентнісної готовності вчителів до вирішення зазначених гуманітарних проблем освіти, що виявляться у здатності до вмотивування суб'єктів навчально-виховного процесу до творчої співпраці з метою особистісного і культурного взаємооновлення засобами музичного мистецтва.

Вітчизняні дослідження у галузі теорії і методики професійної педагогічної освіти демонструють стабільний науковий інтерес до педагогізації інформаційних технологій. Разом із цим, їхні прикладні

комунікативні функції й досьгодні недостатньо обґрунтовані у контексті сучасних дидактичних вимог до культуровідповідного вдосконалення навчально-методичного супроводу професійної підготовки вчителя музичного мистецтва та відповідних педагогічних умов.

Обґрунтування об'єктивності постановки проблеми представлене виявленими Баклаженко Є.В. суперечностями: між декларуванням у суспільстві ідей співробітництва вчителя з учнями й недостатнім упровадженням цих ідей у професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва; між необхідністю вирішення проблеми підготовки вчителя музичного мистецтва до співробітництва з учнями у навчально-виховному процесі, і недостатнім рівнем її теоретичної розробленості; між вимогою підвищення якості професійної освіти вчителів та відсутністю розроблених педагогічних умов підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями. Вони переконливо демонструють, що тема дисертаційного дослідження Баклаженко Є.В. **“Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями у навчально-виховному процесі”** є актуальною, соціально очікуваною та практико-орієнтованою.

Для досягнення мети і реалізації завдань дослідження було розкрито сутність, структуру, особливості підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями, науково обґрунтовано педагогічні умови означеної підготовки у навчально-виховному процесі; розкрито загальні питання підготовки та проведення педагогічного експерименту, здійснено експериментальну перевірку методичного інструментарію реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями та проаналізовано його результати.

Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (260 найменувань, із них 11 іноземними мовами). Робота містить 20 додатків (на 74 сторінках), 20 таблиць, 2 рисунки. Загальний обсяг дисертації 275 сторінок, із них 175 сторінок основного тексту.

У *вступі* переконливо доведено актуальність теми, розкрито сутність і стан проблеми, схарактеризовано об'єкт, предмет і мету та обґрунтовано відповідні завдання; визначено наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів дослідження; методологічні основи та методи досліджень; наведено конкретні дані щодо апробації та впровадження результатів.

У *першому розділі* на основі аналізу наукової літератури розкрито сутність, структуру, особливості підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями, науково обґрунтовано педагогічні умови означеної підготовки у навчально-виховному процесі.

Теоретичне обґрунтування сутності професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до співтворчості з учнями дисертант методологічно грамотно будує на засадах аксіологічного, гуманістичного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного, полісуб'єктного

підходів. Не залишились поза увагою визначальні для розгортання теоретичної доказової бази концепція культурного розвитку дитини у співробітництві (Л. Виготський), когнітивного розвитку у кооперації та взаємній зацікавленості вчителя та учнів (Ж. Піаже), збігу особистісного й суспільно-ціннісного змістів діяльності учнів у співробітництві (А. Макаренко, А. Петровський). Неординарною виглядає спроба дослідниці структурувати професійну підготовку з позиції феноменологічного підходу (С.13), але вона завершується традиційним узагальненням унормованого змісту кваліфікаційної характеристики майбутнього вчителя. Такий вибір зорієнтував подальшу логіку висвітлення особливостей досліджуваної підготовки у контексті нормативних професіографічних ознак: як здатності встановлювати взаємини; як процесу взаємодії; ґрунтовної проективної роботи; цілеспрямованого творчого спілкування тощо.

Враховуючи досвід наукової рефлексії професійної підготовки та професійної освіти дисертант обґрунтовано актуалізує необхідність з'ясування сутності, змісту, специфіки професійної підготовки вчителя до співробітництва з учнями. У структурі поняття "професійна підготовка вчителя" виявляє знання, уміння, навички, професійно важливі якості, більшою мірою представлені в ОКХ майбутнього вчителя. У зв'язку з тим, що реалізація співробітництва з учнями постає найбільш складною формою організації спільних дій вчителя з учнями, міжособистісної взаємодії, серед важливих професійних параметрів кваліфікованого педагога, дослідниця пропонує звернути увагу на ті, що визначають **якість** його взаємин з учнями (С.13). Це надзвичайно важлива, актуальна і, на наше переконання, перспективна для теорії і методики професійної освіти педагога логема.

В обґрунтуванні сутності поняття підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями останнє розглянуто з позиції аксіологічного, гуманістичного, особистісно зорієнтованого, діалогічного, диференційованого підходів та наголошено на необхідності врахування як соціально-психологічних ознак колективу, водночас індивідуально-психологічних властивостей учнів. У якості результату професійної підготовки Баклаженко Є.В. зупиняє свій вибір на терміні "підготовленості" (С.14). Виокремлені дисертантом ознаки співробітництва учителя і учня – гуманістична і демократична основа, кооперація, координація, взаємовплив, взаємодопомога (С. 17) у контексті сучасних соціокультурних очікувань до педагога постають його особистісно-діяльними універсалами, що мають формуватись у цілісному навчально-виховному процесі.

Стрижнем підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями дисертант вважає систему загальнолюдських, професійно-педагогічних та художніх цінностей (С.50). Співробітництво з учнями у навчально-виховному процесі на засадах *Краси, Добра та Істини*, як переконує Є.В.Баклаженко, забезпечуватиме формування таких професійно важливих цінностей-якостей майбутніх учителів музичного

мистецтва, як дружелюбність, педагогічний оптимізм, толерантність, професійна відповідальність, педагогічна тактовність, справедливість (С.54).

Підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями дисертантом визначено як процес і результат виховання загальнолюдських та професійних цінностей студентів, професійно важливих якостей, засвоєння ними знань та оволодіння вміннями, що забезпечують ефективність міжособистісного й мистецького діалогу, реалізацію музичної співтворчості з учнями у навчально-виховному процесі. Дослідниця обґрунтовано демонструє цілісне і системно-структуроване визначення досліджуваної підготовки як навчально-виховного процесу ВНЗ, в якому майбутній вчитель музичного мистецтва не тільки опановує фахові знання, але й повноцінно готується до ціннісно вмотивованої зустрічі з майбутньою реальністю загальноосвітнього навчального закладу та соціокультурними очікуваннями, що покладатиметься на нього у зв'язку з освітнім потенціалом музично-педагогічного фаху у діалогізації навчально-виховного процесу ЗОНЗ.

Серед позитивних характеристик дослідження не можливо не звернути увагу на коректне ставлення дисертантки до здобутків вітчизняних науковців у вивченні проблем професійної освіти педагогів-музикантів. Зокрема, у 1.1 Баклаженко Є.В., спираючись і грамотно аналізуючи науковий доробок О. Олексюк, В. Орлова, О. Ростовського, О. Рудницької, Б. Асаф'єва, Т. Смирнової та ін. узагальнила *особливості підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями*, що полягають у: 1) налагодженні духовної спільності, єдності ідей та прагнень викладача й студентів; 2) оволодінні «мистецтвом душевного контакту з учнями», досвідом співпереживання та співчуття у процесі художнього спілкування та ін. Виокремлені особливості дійсно є такими, що демонструють і стверджують людино-і культуро творчу сутність музично-педагогічної підготовки вчителя як історичного надбання вітчизняної професійної освіти і її ж потенціалу.

Первинність педагогічних концепцій, освітніх технологій, дидактичних теорій в сучасній науковій картині світу, на нашу думку, сьогодні має квазіоригінальні ознаки. Певною мірою така характеристика стосується і запропонованих педагогічних умов, що ґрунтуються на науково доведеній ефективності педагогічного стимулювання, інтеграційного підходу, диференціації форм навчання, застосування мультимедійних технологій.

Виокремлена перша педагогічна умова ґрунтується на усталеному в педагогіці принципі диференціації. Стала педагогічна конотація цього педагогічного принципу проектується на важливу і актуальну в контексті студентоцентрованого підходу вимогу створення максимальних організаційних умов для вибудови і реалізації студентом індивідуальної освітньої траєкторії. У цій педагогічній умові дисертант надає важливого значення індивідуальній формі навчання, яку, традиційно помилково, в теорії і методиці професійної освіти трактують як начальну взаємодію викладача з одним студентом. Але Є.В.Баклаженко наголошує на тому, що ця

індивідуальна форма є й ще діалогічною (С.101). Це вказує на сутнісно вірне розуміння особливостей парної форми організації навчального процесу, що є специфічною для фахової музично-виконавської освіти. У такому розумінні методично продуктивною є реалізація у процесі досліджуваної підготовки музично-педагогічних ситуацій, ділових і рольових ігор, дослідницьких і музично-творчих проектів, що забезпечує оволодіння цілим комплексом різноманітних (гностичних, проєктивних, комунікативних та ін.) умінь співробітництва з учнями.

У другій педагогічній умові дисертантка обґрунтовано виокремлює стимулювання взаємодії, духовного взаємозбагачення, мотиви соціального співробітництва та афілітації, позитивної мотивації до партнерської взаємодії та професійного взаємозбагачення.

Ідея інтеграції як принципу взаємопроникнення аж до набуття цілісності у теорії і методиці професійної освіти майбутніх вчителів музичного мистецтва у працях фундатора педагога музичного мистецтва Падалки Г.М. набула концептуального висвітлення ще з 80-х років минулого століття. Тому новизна наступної педагогічної умови, на перший погляд, виглядає недостатньо переконливою. Разом із цим, методичні перспективи лежать в площині актуалізації принципу ресемантизації поняття інтеграції в теорії і методиці професійної освіти та принципу культуровідповідності сучасної професійної освіти вчителя музичного мистецтва в питанні формування його професійної медіа компетентності.

Отже, беззаперечною є наукова новизна встановлених системних зв'язків між процесуальністю тих феноменів, які дисертантка пропонує активізувати у кожній з педагогічних умов та доцільним вибором методів, форм навчання і змісту навчальних модулів професійної освіти майбутніх вчителів музичного мистецтва з метою їх підготовки до співробітництва з учнями.

У висновках до першого розділу зазначено, що завдяки реалізації першої педагогічної умови у майбутніх учителів музичного мистецтва формуються професійно важливі якості (педагогічний такт, професійна відповідальність, толерантність, дружелюбність, справедливість), реалізація другої педагогічної умови забезпечує оволодіння майбутніми вчителями музичного мистецтва системою інтегрованих знань (аксіологічних, психолого-педагогічних, соціологічних, музично-педагогічних, музично-теоретичних, музично-практичних). Третя педагогічна умова забезпечує оволодіння майбутніми вчителя музичного мистецтва гностичними, проєктувальними, конструктивними, комунікативними та організаційними умінями співробітництва з учнями. Теоретичне обґрунтування запропонованих педагогічних умов у першому розділі містило й опис методичного інструментарію їх поетапної реалізації.

2.1 Другий розділ присвячено висвітленню завдань і змісту етапів експериментального впровадження теоретично обґрунтованих педагогічних умов підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями та перевірки їх ефективності.

На констатувальному етапі було уточнено зміст мотиваційно-особистісного, гностичного, процесуального критеріїв, показників та розроблено характеристики рівнів підготовленості майбутніх вчителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями у навчально-виховному процесі.

Апробацією запропонованих педагогічних умов було охоплено 216 студентів денної і заочної форми навчання, 35 викладачів профільних дисциплін. Позитивно акцентуємо на географічній повноті представленості результатів дослідження в більшості провідних педагогічних ВНЗ України, де реалізується професійна підготовка вчителів музичного мистецтва (С.112).

В експериментальній частині дослідження було організовано впровадження педагогічних умов з використанням необхідного методичного інструментарію, перевірено ефективність висунутих педагогічних умов щодо підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями. Про неформальність, об'єктивність експериментального впровадження говорять конкретизовані методи констатувального, формувального та контрольного етапів дослідження (С.117-118), реалізація яких обґрунтовано відбувалась за розробленою системою експериментального педагогічного цілепокладання.

Традиційно у викладанні результатів дисертаційного дослідження, автори не достатньо об'єктивно висвітлюють усі, в тому числі, й негативні елементи роботи. Маємо підкреслити, що дисертантка виявила критичне ставлення до аналізу експериментального дослідження і вказала на ускладнення, які утворились у вирішенні учасниками ЕГ педагогічних ситуацій (С.139). Однак вміло реалізовані ґрунтовні інсценізації, загальний колективний аналіз вирішення проблемних ситуацій та інші методи впровадження запропонованих педагогічних умов (дискусії, медіації, форумів тощо) сприяли досягненню поставлених поетапних цілей підготовки

У 2.3 для встановлення рівня оволодіння студентами операційно-узагальнюючим компонентом залучалися авторські дослідні завдання з перевірки знань та умінь студентів зі співробітництва з учнями та тестів (тестова карта комунікативної діяльності студента О. Леонтєва, методика визначення стилю керівництва колективом В. Захарова); методи математичної статистики, методи одержання кількісних даних (експертне оцінювання вагомості критеріїв і показників), методи оцінювання експериментальних даних, виведення судження щодо підтвердження або спростування наукової гіпотези (статистичний аналіз, критерій Пірсона) застосовувались для визначення динаміки рівня підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями.

Отже, узагальнюючи оцінку дисертаційного дослідження Баклаженко Є.В. необхідно відзначити завершеність і самостійність виконаної роботи. Достовірність отриманих результатів дослідження підтверджується теоретико-методологічною обґрунтованістю вихідних положень, апробацією основних положень дисертації на педагогічних конференціях, семінарах і в авторських публікаціях. Наукова новизна

результатів дослідження полягає у тому, що *вперше* теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями; *уточнено* зміст поняття «підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями» як процесу і результату виховання системи загальнолюдських та професійних цінностей студентів, професійно важливих якостей, засвоєння системи знань та оволодіння вміннями, що забезпечують ефективність міжособистісного та мистецького діалогу, реалізацію музичної співтворчості з учнями у навчально-вихованому процесі; схарактеризовано компонентну структуру підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями; уточнено критерії, показники і рівні підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями в навчально-виховному процесі.

Практичне значення дослідження полягає у реалізації в нових педагогічних умовах методів і форм підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями (кейс-метод, навчальні дискусії, форуми, музичні гуртки, мультимедійні презентації, карти співробітництва, відео-консультації, медіа-галерея, медіа-екскурсії, мультимедійний інструктаж, мультимедійний практикум, музично-педагогічні ситуації, навчально-професійні ігри, музично-творчі проекти та ін.); розробці ґрунтовних методичних рекомендацій з підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями, запропонованому діагностично-методичному комплексі для визначення підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями в навчально-виховному процесі.

Отже, мета дослідження досягнута та завдання дослідження є вирішеними. Автореферат відповідає вимогам щодо його оформлення та розкриває зміст дисертаційної роботи. Висновки відображають основні положення дисертаційного дослідження, вірогідні та надійні. Крім того, слід відзначити, що основні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи впроваджені в практику діяльності загальноосвітніх і вищих навчальних закладів.

Основні результати дослідження відображені у 14 одноосібних публікаціях, з яких 5 статей – у наукових фахових виданнях (з них 1 у зарубіжному виданні), 1 методичні рекомендації, 8 – апробаційного характеру, що відповідає Наказу МОН України № 1112 “Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук” від 17.10.2012 (у редакції від 21.03.2013 р.).

Однак, вважаємо за доцільне звернути увагу на наступні зауваження:

1. Запропонована структура дисертаційного дослідження складається з двох розділів, що недостатньо прозоро демонструє системні взаємозв'язки виокремлених суперечностей, мети, задач, об'єкту і предмету дослідження. У структурі змісту дослідження недостатньо представлені наявні в 1.1, 1.3 і 2.1 тексту дисертації системні елементи поетапної методики впровадження запропонованих педагогічних умов. Виділення її в окремий розділ, на нашу

думку, сприяло б впорядкуванню методологічного апарату дослідження і конкретизації його практичного значення.

2. У формулюванні третього завдання необхідно впорядкувати його логіку. Що саме необхідно було розробити, обґрунтувати і перевірити – педагогічні умови, чи їх ефективність?

3. У визначенні сутності підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями у першу чергу як виховного процесу, в обґрунтуванні зазначеної позиції недостатньо уваги приділено аналізу праці Симона Соловейчика “Педагогіка для всіх”. Саме у ній педагогіка співробітництва постає ідеєю виховання “моральної, красивої і гордої” людини [Соловейчик С.Л. Педагогіка для всех / Симон Львович Соловейчик. – Москва. Детская литература. 1989. – 336 с.].

4. Надане визначення музично-педагогічної освіти як системи підготовки фахівців у галузі музичного мистецтва (С.33), на наше переконання, є науково не коректним, адже об’єктом професійної діяльності вчителя музичного мистецтва виступає навчально-виховний процес ЗОНЗ, спрямований на загальний розвиток особистості школяра, у тому числі й засобами музичного мистецтва, що вказує на іншу галузеву належність – освітню.

5. Вимагає конкретизації теоретична позиція дисертанта щодо розуміння поняття “педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва”.

6. Педагогічний експеримент, як викладено в авторефераті, відбувався у кілька етапів: констатувальний, формувальний, контрольний. На С.10 автореферату дисертант зазначає, що “Формувальний етап експерименту був спрямований на забезпечення теоретично обґрунтованих педагогічних умов підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями”. На С.135 дисертації Баклаженко Є.В. зазначає, що “на формуальному етапі експерименту було перевірено гіпотезу дослідження, а саме, ефективність висунутих педагогічних умов щодо підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями”. У зв’язку з означеним виникає необхідність пояснення обраної назви “формувальний етап”, а саме – предмету формування?

7. Запропоновані назви рисунків не завжди відповідають поданим у зображенні інформації. Так рис.1. (С.49), що має назву “Система цінностей майбутніх учителів музичного мистецтва” не демонструє системних взаємозв’язків складових елементів, які і є основною ознакою системи. Зміст таблиці 1.4. “Система інтегрованих знань про зміст і способи навчального та музично-творчого співробітництва з учнями” (С.63) не відбиває її назви та викладений з порушенням правила цілеспрямованого впорядкування інформації.

8. Вимагають додаткового обґрунтування отримані результати контрольного експерименту. Зокрема – динаміка у показниках рівнів сформованості гностичних умінь в експериментальній групі з 85 % низького рівня на початку експерименту до 12 % того ж рівня наприкінці

експерименту. Чим пояснюється така успішність і які методи уможливили ці досягнення студентів експериментальної групи?

9. У загальних висновках й у змісті автореферату не знайшли належного відбиття використані на констатувальному і контрольному етапах дослідження методи (застосування обчислення середнього арифметичного значення, метод висунення нульової гіпотези (H_0) і критерій Пірсона χ^2) і загальні результати статистичної обробки експериментальних даних.

Висловлені зауваження не зменшують теоретичної та практичної цінності дисертаційної роботи, її значення для розбудови як професійної педагогічної освіти, так і музичної освіти школярів в Україні.

Вважаю, що дисертаційне дослідження “Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями у навчально-виховному процесі” представлено на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, відповідає пунктам 11, 12, 13 Постанови Кабінету Міністрів України № 567 “Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника” від 24 липня 2013 р., а її автор Баклаженко Євгенія Вікторівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент,
завідувач кафедри теорії і методики
музичної освіти та хореографії
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
доктор педагогічних наук, професор

Сегеда Н.А.

Підпис *Н.А. Сегеда* завідаючу
Начальник відділу кадрів Мелітопольського
державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького *Сегеда Н.А.*

В.В. Сербасова
20.11.2015р